

Iš kur kilęs frazeologizmas *dinderį mušti*?

Frazeologizmo kaip savarankiško nominacijos vieneto reikšmė yra ne jį sudarančių žodžių leksinių reikšmių suma, bet nauja, skirtinga reikšmė su savo leksiniais ir stilistiniais emociniais ypatumais. Todėl frazeologizmą vartojame nekreipdami dėmesio į jų sudaromųjų žodžių reikšmę, kuri atskirai paimta gali būti neaiški, nes dabartinėje kalboje tokio žodžio arba tokiš jo reikšmės jau nėra. Dėl šios priežasties frazeologizmuose lieka užsikonservavę senesnių laikų žodžiai ar jų formos, o visas frazeologizmas kalbant ne naujai sukuriamas, bet atkuriamas iš atminties. Dėl to frazeologizmai neretai vadinami kartotiniais nominacijos vienetais.

Iš tokių frazeologizmų su dabartinėje kalboje retai vartojamu sudaromuoju žodžiu minėtini *dindą (dindas) mušti* „dykinėti“ ir labiau paplitęs *diñderį mušti* „dykinėti, tinginiauti; išdykauoti“.

Frazeologizmas *dinderį mušti* randamas ne viename žodyne, pavyzdžiui, *dinderį mušti*: 1. „dykinėti“: *Per kiauras dienas dinderį muša, be jokio užsiėmimo Salantaĩ*; 2. „dūkti, siausti“: *Vaikai taip dinderį mušdavo, kad visi laukai skambėdavo Vañniai; Karves iškruša į aptvarą, o patys dinderį muša Kvėdarna*, plg. variantus *dindarą mušti* „tinginiauti“, *dinderas mušti* „dykinėti“, *dinderius mušti* „dykinėti“ Lazdynų Pelėda (visi pavyzdžiai iš „Frazeologijos žodyno“ (2001, toliau FŽ), taip pat žr. LKŽ, Jono Paulausko „Sisteminį lietuvių kalbos žodyną“ (1987), „Sisteminį lietuvių kalbos frazeologijos žodyną“ (1995) ir kt.). Yra ir daiktavardžio *dindaras* vedinių: *dinderiuoti, dinderinėti, dindrinėti*. Nors šis frazeologizmas gana paplitęs, jo kilmė, rodos, nėra iki šiol plačiau aptarta.

Žodį *dinderis* linkstama aiškinti garsažodinė etimologija: plg. *dindėti*, ištiktukas *dindalaiĩ* (E. Fraenkel. Litauisches etymologisches Wörterbuch, 1955, sąs. 1, p. 95).

Pats atraminis žodis daiktavardis *diñderis (diñdaras)* laikytinas nemotyvuotu pirminiu žodžiu, jis neturi lietuvių kalboje aiškesnio pamatinio žodžio. Todėl kyla klausimas, ar galime šiame žodyje skirti segmentą *-ar-*, *-er-*. Manytina, kad *dinderis* darybiškai negali būti gretinamas su lietuvių kalbos žodžiais *bleberis*

„plepys“ (: *blebenti* „niekus taukšti, plepėti“), *kleberis* „užklebęs daiktas“, *lėberis* (*lėberis*) „liurbis“ (: *išlebti* „išdribti“, *lebėti* „tvirkti, pasileisti“) ir kt., padarytais iš atitinkamų veiksmazodžių, nei su *kledaras*, *kregždaras*, *pleparas* (plačiau žr. LKG I 334; S. Ambrasas. Daiktavardžių darybos raida: Lietuvių kalbos veiksmazodiniai vediniai, 1993, p. 133).

Tiesa, šaknį *dind-* turi apeliatyvas *dinda* „tinginys, išdykėlis“, iš kurio kildinama pavardė *Dinda*, taip pat *Dindulis* (Lietuvių pavardžių žodynas, A–K, 1985). Tačiau ši pavardė siejama ir su lenk. *Dynda*, *Dyndo*, ukr. *дунда* „valkata, mergišius“ (ten pat, p. 500), dėl kilmės pgl. lenk. *dyndać*: 1. „tintaluoti, tabaluoti, suptis, švytuoti“; 2. prasc. „karoti“ (apie pakaruoklį), iš čia daiktavardis *dynda* „varpas“ ir darinys *dyndera*; dėl reikšmės dar pgl. *Dynda*, *tympalis*, *korulis*; *dyndać*, *korulis* (S. Daukantas. Didysis lenkų–lietuvių kalbų žodynas, t. 1, 1993). Šiame žodyne lenk. *Dyndyrz* aiškinamas lenk. *skomoroch*, o šis gražinamas prie *niedźwiednik* (be vertimo į lietuvių kalbą). Dėl lenkų *skomoroch* reikšmės pgl. Motiejaus Valančiaus „Palangos Juzės“ sakinį: *Lokininkai meldė ūkininką, idant, ant vienos nakties išvedęs ašvieniūs į kūtę, leistų lokius kluone uždaryti*.

Frazeologizmų sudāromaisiais žodžiais eina tiek daiktavardis *dinderis*, tiek jo variantai *dindaras*: *dindarą mušti* „tinginiauti“, *dindilas*, yra ir vedinių: *dinderiuoti*, *dinderinėti*. Taigi *dinderis*, *dindaras* galėtų būti kildinamas iš senosios lenkų kalbos žodžio *dyndyrz* „niedźwiednik“ (t. y. „lokininkas“), kuris pirmą kartą paminėtas Pavelo Gilovskio (Paweł Giłowski) raštuose XVI a. pradžioje: *Wodzi każdego jako dyndyrz niedźwiedzia* (S. Reczek. Podręczny słownik dawnej polszczyzny, t. 1, 1968). Žodis fiksuotas ir kituose senuosiuose lenkų kalbos žodynuose: *dyndyrz*, *a, u co wodzi niedźwiedzie*, *der Bärenleiter*, *Bärenführer* (Samuelio Bogumilo Lindės žodynas); *dyndyrz*, *ten, co wodzi niedźwiedzie*, *niedźwiednik*, *niedźwiedziarz*: *wodzie każdego jako dyndyrze niedźwiedzia* (Słownik języka polskiego ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedźwiedzkiego, t. 1, 1903); *dyndyrze*, *co niedźwiedzi wodzą* (A. Brückner. Słownik etymologiczny języka polskiego, 1957); *dyndyrz* „niedźwiednik“, pgl. taip pat *dyndyrz*, *dyndyrze* (Słownik polszczyzny XVI wieku, t. 6, 1972).

Lenkų kalbos tarmėse yra frazeologizmas *dyndy bić* (Słownik języka polskiego ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, 1900, p. 619) „slankioti, bastytis, slampinėti“, kuris galėjo padėti atsirasti lietuvių kalboje panašios reikšmės ir sandaros frazeologizmui *dinderį mušti*. Palyginkime dar rusų *бить баклуши* ir lietuvių *dinderį (dinderius) mušti* (В. И. Коваль. Русск. БИТЬ БАКЛУШЫ И ЛИТ. *dinderį (dinderius) mušti*. – Baltistica, 1989, III (1) priedas).

Dėl *dinderį mušti* antrojo sudaromojo žodžio *mušti* pasakytume, kad šio daugiareikšmio žodžio (29 reikšmės!) frazeologizmuose randama tik reikšmė „žais-

ti“, pavyzdžiui, *kerèplą* (*bobą, kèblą, kèblę, kerèblą, kerepèką* ir t. t.) *mušti* „tokį vaikų žaidimą žaisti“; *ritinį* (*ratelį, ripką, tekinį*) *mušti*; *teterviną mušti* (*numušti*) „žaisti tokį žaidimą“, dar plg. *tabalą mušti* „tabaluoti kojomis“ (LKŽ VIII).

Su veiksmažodžiu *mušti* minėtini ir kiti tos pačios reikšmės „tinginiauti“ frazeologizmai, pvz.: *paibarą mušti, pimpalą mušti* (LKŽ IX, FŽ); *pimpalį mušti* (LKŽ IX); *pimparus mušti* (LKŽ IX, FŽ); *pimpas mušti* (LKŽ IX).

Šalia frazeologizmų su sudaromuoju veiksmažodžiu *mušti* yra frazeologizmų su *eiti*, pavyzdžiui, *dundų dundais eiti* „dūkti, triukšmauti“ (LKŽ II, FŽ); *pakalstomis eiti* „dykinėti, šlaistytis be darbo“ (LKŽ II, FŽ); *olbicais eiti* (*kūliais*) „išdykauti, niršti“; *olbstais eiti* „šėlti“ (LKŽ VIII, FŽ); *palparybais eiti* „dykinėti“; *palparybais išeiti* „niekais išvirsti, išeiti“; plg. taip pat *pauparibais eiti* (*nueiti*) (LKŽ II, FŽ); *pimpariais eiti* „nieko neveikti“, *pimpariais mušti* „dykinėti“; ir su *grajyti*, pavyzdžiui, *pimparus grajyti* „dykinėti“ (LKŽ IX, FŽ).